

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. — Претплата се шаље администрацији „Позоришта“, у матичином стану, у Новоме Саду.

ПОЗОРИШТЕ У СТАРИХ РИМЉАНА.

(Наставак.)

Тако је то за тим остало једнако; дијалог (*diverbiūm*) није никад музика пратила, глумци су га говорили; али чим је дошао монолог, лирски узбуђена партија каква, прешла је рецитација у песму, гестикација у играње, те је отуд постала она деоба, што нама тако чудна изгледа, да глумац само пантомимама приказује садржај монолога, а певач, кадгод и више њих, уз пратњу фруле рецитује текст монолога. Такав монолог, музикално компонован, звао се *captivum*, а било га је и у трагедији и у комедији; а осим тога, кад је трагедија била начињена по грчким оригиналима, имала је још и кор. Песме, што их је кор певао, пратила је тако исто фрула. У грчком је позоришту кор стајао на оркестри; код Римљана је на њој било седишта, те је у њих кор морао изаћи на саму позорницу. У опште није имао кор у Римљана онако велику важност, као у грчкој трагедији.

„Кад се облик позоришних дела“, вели Ливије, „стао све више и више удаљавати од простог смеја и разуздане шале — Андроник је увео са свим правилан ред — те кад се приказивања по мало стала развијати до праве вештине: тада се млади Римљани окануше глумовања, те га оставише правим глумцима, што се у Риму звали *histriones*, по хетруријској речи *hister*; дали се млади Римљани тада на то, да по старом начину приказују свакојаке шаливе ствари у стиховима. Касније су те стихове звали *exodia*, па су их поглавито спајали са ателанским лакрдијама. Од Оскџа су научили те игре, а омладина их се држала, те није дала, да их *histriones* обесвећују.

Први комад Андроников давао се године 240. пре Христа. За његовим су трагом пошли, те драматску вештину гледали да усаврше, млађи његов савременик Кнејо Невије, Тито Макције

Плауто (254—184) и Публије Теренције (рођ. 184.), њих двојица писали су само комедије; Квинто Еније (239—169), Марко Пакувије (рођ. 221), Луције Атије (рођ. 171), и многи други, коме се већ име изгубило. Све су то били људи из нижег света, робови и ослобођеници, или грађани простије багре, а појезија њихова није хватала корена у животу народњем, као драма у Атињана. Песник је у Атињана био уважена и слављена особа. Производи тих римских писаца били су скоро скроз по грчким оригиналима израђени. Трагедија је у опште код Римљана у запећак бачена крај комедије, а и што је било, држала се рационалистичкога Јеврипида, што свуда иде за чулним ефектом, а комеди су у главном прерађивали комађе такозване новије комедије грчке. Вадили су из обичног грађанског живота, понавше је у њих каква „љубавност“ са свакојаким заплетима и изненадним отплетима, без праве страсти и чисто песничког ефекта; њихових је карактера мало, а свагда су једни те исти: строги и штедљиви или благи очеви, што кроз прсте гледе, лупкасте и самовољне или брижне и разумне матере и газдарице, лакомислени и распикуће синови и којекакве девојчуре, сурови и препредени робови, чанколизи, готовани и улагивала, посреднице и трговци што са робљем тргују и т. д. Морал тих дела врло је двосмислен, а римски су песници грчке оригинале сакатили, правили их суровим, смешним, простачким, само да би их омилили суровој публици римској. То је *comœdia palliata*, а зове се тако за то, што су лица у њој скоро сами Грци, људи са *pallium*-ом, грчком горњом одећом; локал њихов увек је страна земља или варош, обично Атина. Уз њу се слабо култивирала *comœdia togata*, у којој су излазили људи у тоги, хаљини италској.

Горе споменути песници радили су од прилике између првог и трећег пуноског рата. Њихова се дела до времена царава понајвише на позорници привазивала, па се и много боље допадала, него дела, која су касније написана, јер су та дела већином била написана мање за позорницу него за читање. Давали су игре на сцени испрва само онда, кад су били *ludi Romani*, али после и на силним другим непокретним празницима, што су их славили особеним играма, а осим тога се још играло на сцени, кад су биле особите ванредне прилике, као н. пр. кад су светили храмове и позоришта, кад су били тријумфи, погребни, кад су виши магистрати примали звања своја, и т. д. Већ у шестом веку од саздања Рима биле су позоришне представе у већем јеку, него игре у циркусу. Али то није било можда за то, што је народ њих већма волео, него једино за то, што су биле јефтине и лакше. Суровој се светини свагда више допадале грозне игре у циркусу, где се зверад кињила, а гладијатори се клали. Није то била реткост, да је свет усред драме какве наједаред бурно захтевао, да зверад изведу, или да се гладијатори огледају на мејдану. Кад су давали Теренцијеву „Хециру“, дваред су је тако прекинули. „Кад сам је први пут давао“, вели Теренције, „жељно је очекивала публика славне хрваче и једног пеливана. За њима се дао силан свет, жене се деру и вичу, те сам тако морао пре времена завршити представу. После сам опет наново покушао. Први се чин допадне; али се наједаред прочује, да ће гладијатори изаћи на позорницу, те ти се слегне силна светина. Лармају, псују, свађају се о места, па се најпоследни ја нисам могао одржати на свом месту.“ Хорације се тужи, „да је већина гледалаца, што се тиче укуса и поштења, много гора од мањине, те је без икаква изображења у суровој будалаштини одмах готова, да песницама извојује у сред драме медведе или хрваче, ако се витези (разумнији део публике) одупру; свет тај то воли.“*)

Али и изображенијем делу публике хоће Хорације да пребаци, да га слабо мами појезија

*) Ни у Немачкој није било бог зна како боље прошлог века. Кад је Лесинг у Хамбургу основао био немачко народно позориште, морали су публику мамити и довлачити играчи и пеливани, па су одмах иза позоришног комада скакали и верали се пајаци.

самога парчета, да код њега главно уживање није више слушати сам комад, него бленути по позорници и наслађивати се празним сјајем. По четир сахата и више не спусти се завеса на позорницу, а дотле се чете коњаничке и пешачке боре и вијају; па онда довлаче несрећне краљеве, што су побијени, а вежу им руке на леђа, вуку убојна кола и свечане кочије, прелазе преко позорнице и теретна кола и лађе; пронесе се запљењена слонова кост, сав пљен из Коринта. Да је још Демокрит на свету, прснуо би у смеј, кад би видио, како публика с пажњом гледа зверад, састављену из са свим противних елемената, камилу и пантера у једном (жирафу) или белог слона.“ Па ни мало не претерује Хорације у томе, што тако описује римску позорницу; то се види из Цицеронових вести о представама Помпејевим, што их је давао, кад је позориште своје светио. Није се, вели, ништа штедило, само да буде што већа сјајност; мањему се надао Помпеј од театралске вештине, него од спољне спреме; није било укуснога избора и реда, дало се публици много и свачега и то више, да изазове чуђење, као оно код тријумфа каквог. У Атијевој „Клитемнестри“ био је неброј мула, а у Андрониковом „тројанском коњу“ 300 крчага; бојеве су приказивале пешачке и коњаничке чете разним оружјем. У последње време републике, а и за царава, страшно се бацало и трошило на костиме глумачке и на лепу сценарију, тако, да Ливије несмислицом називље позориште свога доба; за ту бесмислицу, вели, није доста ни све имање снажних држава.

У прво време није било у Риму сталне позоришне зграде. Сваки би пут, кад се требале давати игре на сцени, направили малу јпросту дрвену позорницу, понајвише на подножју какве површине, што се полако диже; около је свуд био плот, те је ту народ стајао, чучао или лежао, а за поједине сталеже није било особених места. Седишта није било зато, „да не би“, што но вели Тацит, „народ по цео дан провео бадавадишући, а то би зацело радио, кад би могао сести.“ Први пут су места одредили и оделили године 194 пре Христа; то је урадио Сципио, Африкански; плотом је оделио за сенаторе и њихову својту места, што су била најближа позорници. Али још, дабогме, нема ни разговора о сталним седиштима; највише ако је ко од куће

понео са собом столицу. Године 145 пре Христа подухватили се цензори Валерије Месала и Касије Лонгин, да оснују позориште са сталним седиштима; али се започета зграда по предлогу Сципијона Назике срушила, „јер није била ни зашто, а овамо шкодила јавноме моралу“, те се онда забранило седење за време представа. Али кад су Картагину разорили, те се народ осећао сигуран, а уз то стао закерати, па и сенат постао попустљивији, тада се могао усудити Луције Мумије, што је Коринт разорио, те начинити позориште по грчком обрасцу са сталним седиштима; у томе је позоришту сваки стражњи ред био виши од предњег, а давали се у њему грчке драме и играли грчки глумци. Од тада се канда увек по том обрасцу зидала позоришта; али су их увек, као и то Мумијево срушили, чим се игре завршиле. Тек је Помпеј Велики назидао стално позориште од камена; то је позориште било довршено године 55 пре Христа. С позориштем тим спојио је Помпеј храм Венерин, да

би га тако заштитио, да га кадгод не разоре; храм је тако био везан уз позориште, да су редови позоришних седишта као на басамаци водили горе у храм, а кад је Помпеј јавио, да ће светити зграду, рекао је само, да ће храм светити; уз то је још додао вест, да је уз храм саградио и седишта за позоришне игре. Друго позориште од камена сазидао је Август у почасти нећаку своме Марцелу (theatrum Marcelli), а у исто време присилио је и богаташа Корнелија Балба, да и он сагради позориште (theatrum Balbi). Те је тако у Риму било три позоришта од камена; у првом је било 40,000, у Марцеловом 20,000, а у трећем 30,000 седишта. Других позоришта од камена није било у Риму; али се зато још често правила позоришта од дрвета за поједине прилике, по разним местима у вароши. Август је н. пр. по примеру Цезареву дао по кадрад у свим четвртима варошким у један мах саградити по више позоришта од дрвета, те су у њима глумци играли комађе на свим језицима.

(Наставиће се.)

Ж И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Циганин“, позоришна игра у 3 чина, с певањем и играњем, написао Е. Сиглигетија, посрбио Ј. М. Шимић, за позорницу удесио А. Хаџић, музика од А. Милчинског.)

У недељу 21. децембра имали смо у нашем позоришту праве уметничке насладе. То вече, на име, приказао се „Циганин“, та нашем свету добро позната позоришна игра, о којој се може слободно рећи, да она, добро приказана, остаје „ewig jung und ewig neu“. И заиста нема ти ништа лепшега ни славнијега, него кад гледаш добар комад добро представљен. У место гомилања многих речи дакле, рећи ћемо у кратко, да би се „Циганин“ могао давати као „Mustervorstellung“: тако ти се ту све улоге, од прве па до последње, играју, да ти чисто расте срце у грудима од тешке милине. Кад би се сваки комад с таквом екзактношћу, сигурношћу, поузданошћу и уметношћу приказивао, слава нашег позоришта равносила би се на све стране света. Међу тим што није, може још бити, а ми се задовољимо за сад тиме, што се наш „Циганин“ слави, хвали и уздиже не само у нашем, него и у страном свету, који по својим новинама труби, да се „Циганин“ нигде не представља тако добро као на нашој позорници и да таквога „старога Циге“, као што је наш Лукић, нема нигде ни на широко ни на далеко. Кад тако што признаје нама не баш увек наклоњени стран свет, за што не бисмо се ми зарадовали, кад видимо, да не мора бити увек лоше што је наше.

Цела је представа, као што већ споменусмо, ишла тако живо и добро, да нам се чинило, као да се то све сада збива на наше очи. У томе има, наравно, највећу

заслугу г. Лукић, који је Живка циганина са свим верно, природно и истинито приказао. Његов жив говор, његово непрекидно мицање руку и ногу, његов цигански нагласак, његов начин казивања циганских досетака и хумора: све то скупа беху карактерне црте старога Циге из сред черге. Све беше добро изведено, само бисмо му још световали, да буде мало мирнији у оним моментима, када му се срце стеже од бола, а уста му збијају шалу. Што је у томе већи контраст, тим је јачи утисак на гледаоце.

И сви остали приказивачи и приказивачице секундарали су „старога Циге“ тако сложено и згодно, да се хармонија није нигде кварила, те тако није било ни у чему ни најмање дисонанције.

Г. Лукића изазвала је публика после свакога чина, а тиме је одликовала и све представљаче главних улога, и на послетку све дотле није мировала, док се коло на завршетку комада није поновило.

Ми потпуно разумемо то одушевљење наше публике, која се није могла доста да нагледа кола, које наши глумци играју тако лепо, да им нема пара по целој равnoj Бачкој.

Још ни на једној представи није било толико света колико на „Циганину“. То је најбољи доказ, да стари добри комади, ако се добро представљају, имају већу привлачну силу него многи још непознати нови комади.

Завршујући изричемо не нашу него жељу наше публике, која је тако раздрагана била, да је на свршетку представе гласно тражила, да се „Циганин“ што пре понови.

— о —

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

25. ПРЕДСТАВА.

ВАН ПРЕТПЛАТЕ.

У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 27. ДЕЦЕМБРА 1881.

С НОВОМ ПОДЕЛОМ УЛОГА ПРВИ ПУТ:

ПОКОНДИРЕНА ТИКВА.

ШАЉИВА ИГРА У 3 ЧИНА, ОД Ј. С. ПОПОВИЋА.

ОСОБЕ:

Фема, богата удовица	Д. Ружићка.
Евица, њена кћи	Б. Хаџићева.
Митар, њен брат	Лукић.
Анчица, служавка код Феме	Д. Адамовићева.
Јован, шегрт	Добриновић.
Сара, чанколиза код Феме	Ј. Поповићева.
Светозар Ружичић	Димитријевић.
Василије	Банковић.

Збива се код Феме у кући.

У уторак 29. децембра: „ПРОВОДАЦИЈА“. Шаљива игра у 3 чина, написао Јулије Розен, с немачког превео А. М.

Улазнице могу се добити у позоришној писарници од 9—12 сахата пре подне и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

Ко од наших поштованих претплатника жели своја места задржати и за ову представу, нека се изволи тога ради пријавити у позоришној писарници најдаље до 11 сахата пре подне.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 9 И ПО САХАТА.